

Seksualno uznemiravanje žena u javnom prostoru

Antunović, Marina

Master's thesis / Diplomski rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:131:412712>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-08-20**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za sociologiju

DIPLOMSKI RAD

Seksualno uznemiravanje žena u javnom prostoru

Studentica: Marina Antunović

Mentorica: prof. dr. sc. Branka Galić

Zagreb, rujan 2019.

Sadržaj

Uvod	1
Ciljevi rada.....	2
Seksualno uznemiravanje	3
Tilova faktorska teorija o seksualnom uznemiravanju	4
Seksualno uznemiravanje na radnom mjestu	5
Seksualno uznemiravanje u odgojno-obrazovnoj ustanovi.....	7
Seksualno uznemiravanje na internetu	8
Seksualno uznemiravanje u javnom prostoru	10
Posljedice seksualnog uznemiravanja	13
Posljedice seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu	13
Posljedice seksualnog uznemiravanja u obrazovnoj ustanovi	13
Posljedice seksualnog uznemiravanja u javnom prostoru	14
Zakonska regulativa u RH	15
Neprijavljivanje seksualnog uznemiravanja	15
Hipoteze istraživanja	17
Metodologija istraživanja	19
Uzorak.....	19
Postupak.....	20
Mjerni instrument	20
Rezultati istraživanja	22
Rasprava.....	32
Ograničenja istraživanja.....	34
Zaključak	36
Literatura.....	37
Prilozi.....	42
Anketni upitnik – Seksualno uznemiravanje studentica Sveučilišta u Zagrebu	42

Uvod

U ovom radu prikazani su rezultati kvantitativnog istraživanja o seksualnom uznemiravanju studentica Sveučilišta u Zagrebu provedenog metodom *online* anketnog upitnika.

Kako bi se moglo govoriti o seksualnom uznemiravanju, potrebno ga je definirati. Prema Maretić (2001), seksualno uznemiravanje su ponašanja seksualne prirode, verbalna ili neverbalna, čiji je cilj zastrašivanje, ponižavanje i posramljivanje osobe kojoj su upućena. Seksualno uznemiravanje se počinje sustavnije istraživati 70-ih godina 20. stoljeća. Prva istraživanja su se bavila seksualnim uznemiravanjem na radnom mjestu, a nedugo nakon toga i seksualnim uznemiravanjem u obrazovnoj ustanovi (Fitzgerald i sur., 1988). Ipak, u posljednje vrijeme raste svijest o globalnoj zastupljenosti seksualnog uznemiravanja u svim sferama života što se može djelomično objasniti i brojnim medijskim istupima svjetski poznatih osoba koje su iznijele vlastita iskustva seksualnog uznemiravanja. Prethodno provedena istraživanja o seksualnom uznemiravanju ukazala su na visoku zastupljenost tog problema s kojim se poglavito susreću žene.

Prilikom izrade diplomskog rada korišteni su primarni i sekundarni izvori podataka. Sekundarni izvori podataka su analizirani za izradu teorijskog dijela rada. Korištena je dostupna stručna literatura kako bi se definirali ciljevi istraživanja, prikazale prethodne spoznaje o istraživanoj tematici i kako bi se osmislio anketni upitnik. U teorijskom dijelu rada govori se o seksualnom uznemiravanju u različitim situacijskim kontekstima te o posljedicama seksualnog uznemiravanja. Primarni podaci su korišteni za istraživački dio rada te su prikupljeni putem *online* anketnog upitnika na namjernom prigodnom uzorku od 408 studentica Sveučilišta u Zagrebu. U istraživačkom dijelu rada prikazani su rezultati kvantitativnog istraživanja. Anketni upitnik je bio distribuiran u studentske Facebook grupe.

U nastavku rada prikazani su ciljevi rada, teorijska konceptualizacija, podaci o metodologiji koji obuhvaćaju podatke o uzorku, načinu provedbe istraživanja i mjernom instrumentu. Nakon toga su predstavljeni rezultati istraživanja i rasprava. Nadalje slijedi zaključak, prilozi i popis korištene literature.

Ciljevi rada

Prethodna istraživanja pokazala su da je seksualno uznemiravanje globalni fenomen čije su žrtve uglavnom žene. Događa se u gotovo svim društvenim okolnostima, na radnom mjestu, u obrazovnim ustanovama, u javnom prostoru, unutar obitelji.

Cilj ovog istraživanja je na prigodnom uzorku utvrditi koji udio studentica Sveučilišta u Zagrebu je doživio seksualno uznemiravanje te koji oblici seksualnog uznemiravanja su najzastupljeniji kod sudionica. U istraživanju će se također ispitati povezanost veličine mjesta u kojemu su provele veći dio života sa stavovima o osobinama uznemiravatelja. Također će se utvrditi je li intenzitet negativnih emocija određen poznavanjem, odnosno nepoznavanjem, uznemiravatelja. Prikazat će se i stavovi o načinima prevencije i sankcioniranja seksualnog uznemiravanja.

Seksualno uznemiravanje

Seksualno nasilje je vrsta nasilja koja obuhvaća širok spektar ponašanja, a Svjetska zdravstvena organizacija ga definira kao „bilo koji seksualni čin, pokušaj ostvarivanja seksualnog čina, neželjeni seksualni komentar ili prijedlog koji je usmjeren protiv osobe i njezine seksualnosti, a koji može počinuti druga osoba bez obzira na odnos sa žrtvom ili situaciju u kojoj se nalaze. Karakterizira ga uporaba sile, prijetnje ili ucjene za ugrožavanje dobrobiti i/ili života same žrtve i njoj bliskih osoba“ (World Health Organization, 2002: 149). Seksualno uznemiravanje (*sexual harassment*) jedan je od najčešćih oblika seksualnog nasilja, a podrazumijeva neželjena verbalna ili neverbalna ponašanja seksualne prirode koja ponižavaju, posramljuju i zastrašuju osobu te narušavaju njezino dostojanstvo (Maretić, 2001). Prisutno je u svim sferama života: u obitelji, u društvu, a ponekad i od strane države (Radačić, 2014).

Iako fenomen seksualnog uznemiravanja seže daleko u prošlost, sam pojam je relativno nov u znanosti te se tek sredinom 1970-ih godina pojavljuje u okviru djelovanja ženskog pokreta u Sjedinjenim Američkim Državama. Tada se počinju provoditi i prva istraživanja te tematike. U samim počecima fokus je bio na seksualnom uznemiravanju na radnom mjestu i u odgojno-obrazovnim ustanovama (Fitzgerald i sur., 1988).

Mamula i Komarić (2005) kao oblike seksualnog uznemiravanja navode: neželjene seksualne primjedbe i prijedloge, neželjene pozive, fizičke dodire, govor tijela, emocionalno proganjanje, neprikladnu pažnju, seksualno podmićivanje, seksističke, uvredljive šale, širenje seksualnih glasina o osobi. Ključno obilježje navedenih oblika ponašanja je neželjenost – osoba kojoj su upućeni ih smatra neželjenim i uznemiravajućim.

Tillova faktorska teorija o seksualnom uznemiravanju

F. J. Till je autor teorije o pet razina seksualnog uznemiravanja (1980., prema Gelfand i sur., 1995). Naime, on je prilikom istraživanja o iskustvima vezanim za seksualno uznemiravanje u kojem su sudjelovale američke studentice odgovore klasificirao u pet kategorija: spolno uznemiravanje (*gender harassment*), zavodljivo ponašanje (*seductive behavior*), seksualno podmićivanje (*sexual bribery*), prijetnja kaznom zbog nepoštivanja (*threat of punishment for noncompliance*) i seksualni napad (*sexual imposition*) uz prijedlog da se o kategorijama promišlja kao o razinama seksualnog uznemiravanja pri čemu svaka sljedeća predstavlja veći stupanj uznemiravanja. Vodeći se Tillovom klasifikacijom oblika seksualnog uznemiravanja, Fitzgerald i suradnici su 1988. godine konstruirali Upitnik o seksualnim iskustvima (*Sexual Experiences Questionnaire – SEQ*) s namjerom procjenjivanja seksualnog uznemiravanja u poslovnom i odgojno-obrazovnom okruženju. Daljnjom procjenom Tillove teorije o pet razina seksualnog uznemiravanja, Fitzgerald i Shullman (1985, prema Gelfand i sur., 1995) predlažu izmjene u klasifikaciji razina seksualnog uznemiravanja pri čemu navode da se oblici seksualnog uznemiravanja mogu svrstati u tri kategorije: spolno uznemiravanje (*gender harassment*), seksualno uznemiravanje (*sexual harassment*) i seksualna prisila (*sexual coercion*). Pritom navode da te tri kategorije ne treba promatrati kao razine uznemiravanja nego kao vrste s obzirom na to da postoje i blagi i teški oblici svake od njih.

Spolno uznemiravanje podrazumijeva verbalna i neverbalna ponašanja koja u korijenu imaju uvredljive i ponižavajuće stavove o ženama te uglavnom nisu usmjerena na seksualni kontakt. Neželjena seksualna pažnja podrazumijeva verbalna i neverbalna ponašanja koja se odnose na pozive i kontakt koje žrtva eksplicitno odbija, nametljiva pisma i pozive, dodirivanje i seksualno nametanje čime se žrtvu degradira. Ucjene i razne seksualne ponude u zamjenu za neke koristi u poslovnom ili društvenom okruženju su karakteristike seksualne prisile (Gelfand i sur., 1995).

Seksualno uznemiravanje na radnom mjestu

Seksualno uznemiravanje na radnom mjestu je visokozastupljena pojava koja pogađa zaposlene muškarce i žene svih dobi, neovisno o sektoru u kojem rade (Europska agencija za zaštitu na radu). Prema istraživanjima, u SAD se sa seksualnim uznemiravanjem na radnom mjestu susrelo 30-75% žena i 15-31% muškaraca (Willness i sur., 2007. prema Jovanović i Simeunović-Patić, 2007), u Europskoj uniji 30-50% žena i 10% muškaraca (European Commission, 1998., prema Jovanović i Simeunović-Patić, 2007). Situacija u Hrvatskoj je također zabrinjavajuća: prema podacima iz 2005. godine, 37% žena doživjelo neki od oblika seksualno neprihvatljivog ponašanja na poslu od čega se najveći udio odnosi na seksualne komentare, dobacivanja i šale – 15,5%, a najmanji na prinudne seksualne radnje i dodire – 3,0% (Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i SSSH, 2005). Iz prethodno navedenih podataka je vidljivo da se sa seksualnim uznemiravanjem na radnom mjestu češće, ali ne isključivo, susreću žene. Schultz (1998, prema Gerdes, 1999) navodi da se u većini slučajeva seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu ne radi o zadovoljavanju seksualne želje nego o potvrdi dominacije muškaraca na radnim mjestima. Autorica (1998, prema Gerdes, 1999), tvrdi da je seksualno uznemiravanje način na koji muškarci žele dokazati da su superiorniji na pojedinim radnim mjestima.

Dva najčešća oblika seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu su seksualna ucjena (*quid pro quo*) i stvaranje neprijateljskog okruženja. Do seksualne ucjene dolazi kada plaća, napredovanje, dodjela radnih zadataka ili ovlasti bude uvjetovana nekim oblikom seksualnog ponašanja. Ovaj oblik seksualnog uznemiravanja se uglavnom, iako nije nužno, događa između nadređene osobe koja koristi moć kako bi navela žrtvu na ispunjenje zahtjeva (Udice, 2019). Neprijateljsko radno okruženje je ono u kojem se ponavljaju neprimjereni komentari, šale i prijedlozi seksualne prirode koje žrtvu uznemiruje i ometa u obavljanju radnih zadataka. Seksualno uznemiravanje na radnom mjestu se ne događa nužno između nadređenih i podređenih nego i između suradnika na jednakom hijerarhijskom poretku u organizaciji ali jedan od aktera ima veću moć (Stop Violence Against Women, 2019).

Seksualno uznemiravanje osim žrtve, o čemu će biti govora u nastavku rada, pogađa i radnu organizaciju na sljedeće načine: smanjena produktivnost djelatnika, izostajanje s radnog mjesta, visoka fluktuacija djelatnika (Europska agencija za zaštitu

na radu). Za žrtve uznemiravanja je vjerojatnost da će potražiti drugi posao 6,5 puta veća u odnosu na djelatnike koji nemaju iskustvo uznemiravanja na radnom mjestu što predstavlja znatne gubitke za tvrtku (McLaughlin, Uggen, Blackstone, 2017., prema Shaw i sur., 2018). Izostajanje s posla u vidu korištenja godišnjeg odmora ili bolovanja nakon što su doživjeli seksualno uznemiravanje je također prepoznato kao posljedica uznemiravanja koja direktno pogađa radnu organizaciju (Shaw i sur., 2018).

Europski parlament u Izvješću o mjerama za sprječavanje i borbu protiv zlostavljanja i spolnog uznemiravanja na radnom mjestu, na javnim mjestima i u političkom životu u EU-u navodi da je za sprječavanje uznemiravanja u radnom okružju neophodno stvaranje spolno ravnopravne radne kulture gdje se zaposlenici s poštovanjem odnose jedni prema drugima (URL 6).

Le Gallez (2017) kao problem prilikom pokušaja preveniranja i smanjivanja seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu navodi to što politika velikog broja poslovnih organizacija podrazumijeva rješavanje tog problema u privatnosti tj. između žrtve i nadređenih osoba čime kolektiv ne dobiva uvid u postojanje problema u organizaciji. Autorica također navodi da većina slučajeva seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu – čak 80% - ostaju neprijavljeni. Kao razloge navodi strah koji žrtva osjeća, percepciju da prijavljivanjem neće doći do rješavanja problema te da počinitelj neće biti kažnjen (URL 3). Johnson i sur. (2018) kao faktore značajne za neprijavljivanje seksualnog uznemiravanja na radnim mjestima navode: nedostatak jasnih pravila o netolerantnosti seksualnog uznemiravanja, nejasno definirane kazne za seksualno uznemiravanje, nepružanje adekvatnih oblika zaštite žrtvama, nepostojanje oblika edukacije o seksualnom uznemiravanju u radnim organizacijama.

Seksualno uznemiravanje u odgojno-obrazovnoj ustanovi

Seksualno uznemiravanje u obrazovnom sustavu je također problem koji pogađa veliki dio svijeta. Prema Dimitrijević i Mladenović (2017), seksualno uznemiravanje u obrazovnim ustanovama podrazumijeva ponašanje osoba koje korištenjem moći i autoriteta nad studentima/cama ugrožavaju njihov seksualni identitet što rezultira nemogućnošću studenata/ica za ispunjavanje studentskih obveza i ostvarenje obrazovnih prava i mogućnosti.

Počinitelji seksualnog uznemiravanja u obrazovnim ustanovama su studenti/ce, profesori/ce, administrativno osoblje (Joseph, 2015). Uznemiravanje se može odvijati između studenata, studenata i profesora te profesora međusobno uz upotrebu prijetnje, prisile ili fizičke sile (Dimitrijević i Mladenović, 2017). Prema istraživanju provedenom u Sjedinjenim Američkim Državama, gotovo $\frac{2}{3}$ studenata je doživjelo neki oblik seksualnog uznemiravanja tijekom obrazovanja, a žrtve su uglavnom žene. Kao razloge seksualnog uznemiravanja u obrazovnim ustanovama navode stereotipizaciju rodних uloga u društvu i odnose moći koja je, kao što je prethodno navedeno, značajan čimbenik seksualnog uznemiravanja (Smit i du Plessis, 2011).

Velik broj slučajeva seksualnog uznemiravanja u obrazovnim ustanovama nije prijavljen nadležnim službama. U slučaju kada ne postoji fizički kontakt između žrtve i uznemiravatelja, moguće je da bi dokazivanje seksualnog uznemiravanja bilo posebno težak proces za žrtvu i dovelo do reviktimizacije – „ponovnoga proživljavanja svih negativnih osjećaja vezanih uz događaj (strah, neugoda, sram,...)“ (Balenović, 2000: 815).

Seksualno uznemiravanje na internetu

Razvojem interneta, sve bržim širenjem informacija te rastom broja korisnika društvenih mreža nasilje nad ženama i djevojkama na internetu postaje problem koji pogađa sve veći broj korisnika. Može poprimiti različite oblike, od seksističkih, diskriminirajućih i homofobnih komentara preko uvredljivih nadimaka do javnog sramoćenja žrtve i otvorenih prijetnji. (Pew Research Center, 2014). Megarry (2014, prema Stankiewicz, 2016) povlači paralelu između seksualnog uznemiravanja na internetu i seksualnog uznemiravanja na javnim mjestima. U obje situacije je uznemiravatelj nepoznat žrtvi te nastoji poniziti, preplašiti i narušiti njezino dostojanstvo. Izvještaj Europskog instituta za ravnopravnost spolova također ističe povezanost između seksualnog uznemiravanja na javnim mjestima i na internetu te navodi da su obrasci uznemiravateljevog ponašanja jednaki (Europski institut za ravnopravnost spolova, 2017).

Europski institut za ravnopravnost spolova (EIGE) kao oblike nasilja nad ženama i djevojkama na internetu navodi: uhođenje na internetu, uznemiravanje na internetu i objavljivanje pornografskog sadržaja bez pristanka žrtve.

Uhođenje na internetu podrazumijeva ponavljanje radnji poput slanja uvredljivih ili prijetećih poruka, dijeljenje žrtvinih privatnih fotografija putem interneta, objavljivanje uvredljivih komentara o žrtvi na internetu (Europski institut za ravnopravnost spolova, 2017: 2).

Uznemiravanje na internetu podrazumijeva ponavljanje sljedećih radnji (Europski institut za ravnopravnost spolova, 2017: 2):

- „neželjene seksualno eksplicitne poruke e-pošte, SMS poruke ili poruke na internetu
- neprimjerene ili uvredljive ponude na društvenim mrežama ili sobama za razgovor na internetu,
- prijetnje tjelesnim i/ili seksualnim nasiljem putem poruka e-pošte, SMS poruka ili poruka na internetu,
- govor mržnje, tj. komunikacija koja omalovažava, vrijeđa ili kritizira pojedinca ili mu prijeti na temelju njegova identiteta (roda) i drugih osobina (kao što su seksualna orijentacija ili invalidnost).

„Objavlivanje pornografskog sadržaja bez pristanka žrtve uključuje objavljivanje seksualno eksplicitnih fotografija ili videozapisa bez pristanka pojedinca koji se pojavljuje u tom sadržaju“ (Europski institut za ravnopravnost spolova, 2017: 2).

Rezultati istraživačkog centra Pew (Pew Research Center) iz 2014. su pokazali da je 71% sudionika svjedočilo nekom obliku uznemiravanja na internetu, a 40% njih ima osobno iskustvo uznemiravanja *online* putem. Također, 19% sudionika je svjedočilo seksualnom uznemiravanju na internetu (Pew Research Center, 2014). Najčešće se internetsko seksualno uznemiravanje događa na društvenim mrežama. Muškarci nešto češće doživljavaju uznemiravanje na internetu ali su to uglavnom „blagi“ oblici uznemiravanja poput vrijeđanja i sramoćenja dok se žene češće susreću s „težim“ oblicima tj. uhođenjem i seksualnim uznemiravanjem (Europski institut za ravnopravnost spolova, 2017). Prema podacima Europskog parlamenta, 20% mladih žena u Europskoj uniji je doživjelo neki oblik uznemiravanja na internetu (URL 6).

Seksualno uznemiravanje u javnom prostoru

U počecima znanstvenog proučavanja seksualnog uznemiravanja fokus je uglavnom bio na uznemiravanju na radnom mjestu i u obrazovnim ustanovama (Mamula i Komarić, 2005), dok se seksualno uznemiravanje u javnom prostoru percipiralo kao trivijalan problem i oblik ponašanja ukorijenjen u društvene obrasce ponašanja te mu se nije pridavala pažnja prilikom znanstvenog bavljenja seksualnim uznemiravanjem (Bowman, 1993). Prema rezultatima istraživanja 'Stanje seksualnih prava žena u Hrvatskoj' (Mamula, 2006. prema Ženska soba, 2007), 55% žena je doživjelo neželjene seksualne primjedbe i vulgarne ponude. Uzimajući u obzir i mjesto događaja, navedeni oblici uznemiravanja su se uglavnom dogodili na javnim mjestima što također govori o učestalosti tog problema. Seksualno uznemiravanje na javnom mjestu je direktan pokazatelj odnosa moći u društvu. Uglavnom su žene uznemiravane, a muškarci uznemiravatelji koji vlastitu moć i dominaciju pokazuju na neugodne, prijeteće i neprimjerene načine te pritom uglavnom nisu kažnjeni za takvo ponašanje (Kearl, 2010).

U velikom broju država seksualno uznemiravanje na javnim mjestima nije zakonski regulirano osim ako se ne radi o fizičkom napadu dok se svi drugi oblici seksualnog uznemiravanja često smatraju trivijalnim, ponekad čak i komplimentima (Gardner, 1995., prema Fairchild i Rudman, 2008). Problem zakonskog reguliranja seksualnog uznemiravanja u javnom prostoru je i u nemogućnosti identifikacije uznemiravatelja jer se uznemiravanje u većini slučajeva odvija na frekventnim mjestima te se počinitelj može udaljiti od žrtve bez posljedica (Gardner 1995., prema Fairchild i Rudman, 2008). Osim toga, društvene norme ponašanja na javnim mjestima nisu stroge kao na formalnim mjestima jer su to mjesta slučajnog susreta na kojima uglavnom ne dolazi do interakcije (Lenton i sur., 1999., prema Horvat i Perasović Cigrovski, 2014).

Goffman (1963, prema Bowman, 1993) javni prostor definira kao svako mjesto kojemu se može neometano pristupiti, a pritom to nisu nužno otvoreni prostori poput ulica, cesta, parkova nego i javne zgrade, javni smještaj, restorani, kazališta, sredstva javnog prijevoza. Bowman (1993) uznemiravanje žena u javnom prostoru (*street harassment*) definira kao verbalni ili neverbalni napad jednog ili više muškaraca usmjeren ka ženskoj osobi s namjerom privlačenja pažnje na način koji ona smatra nepoželjnim pri čemu se ne procjenjuje njegova krajnja namjera nego njegovo ponašanje u datom trenutku.

Karakteristike seksualnog uznemiravanja na javnim mjestima su: objekt uznemiravanja je žena, uznemirava ju muškarac, uznemiravanje se odvija na javnom mjestu, muškarac i žena se međusobno ne poznaju, interakcija se odvija licem u lice, sadržaj interakcije nije namijenjen ostvarivanju ravnopravne interakcije, interakcija je temeljena je na rodu (Kissling, 1991). Prilikom uznemiravanja na javnom mjestu žena je u inferiornom položaju, nema kontrolu nad komunikacijom te dolazi do osjećaja straha, ljutnje, srama, poniženja (Bowman, 1993).

Nemoguće je generalizirati tko su žrtve seksualnog uznemiravanja na javnim mjestima jer ga doživljavaju osobe svih dobi. Već u ranoj dobi su prepoznata ponašanja karakteristična za seksualno uznemiravanje (Smit i du Plessis, 2011). 51% žena je uznemiravanje na javnom mjestu doživjelo u tinejdžerskoj dobi, točnije prije 17. godine (Stop Street Harassment, 2014). Prema podacima organizacije Stop Street Harassment iz 2008. godine (Statistics – Stop Street Harassment, 2008), 99% sudionica je doživjelo neki oblik seksualnog uznemiravanja u javnom prostoru.

Seksualno uznemiravanje na javnom mjestu je direktni napad na slobodu žena te narušava kvalitetu života. Dolazi do ograničavanja prostora kretanja i izbjegavanja određenih mjesta kako ne bi doživjele uznemiravanje. Žrtva počinje izbjegavati obavljanje svakodnevnih aktivnosti. 31% žena nakon iskustva seksualnog uznemiravanja u javnom prostoru preferira boraviti u društvu jedne ili više osoba jer smatraju da je na taj način smanjena mogućnost da se će uznemiravanje ponoviti (Stop Street Harassment, 2014). Što je učestalije seksualno uznemiravanje na javnim mjestima, žrtva se osjeća nesigurnije prilikom boravka na javnim mjestima (Macmillan i sur., 2000). Thompson (1993) navodi da se učestalost seksualnog uznemiravanja žena znatno smanjuje ukoliko se nalazi u muškom društvu. Tanasković i Račeta (2007), su provele istraživanje o seksualnom uznemiravanju u javnom prijevozu, a rezultati su u skladu s Thompsonovom (1993) tvrdnjom. Naime, 88% sudionica je seksualno uznemiravanje doživjelo kada su bile same, 26% kada su bile u društvu jedne prijateljice, a samo 1% kada su bile u društvu muške osobe (Tanasković i Račeta, 2007) pri čemu muškarci imaju ulogu zaštitnika (O'Neill, 2013).

Reakcije na seksualno uznemiravanje na javnim mjestima su različite i ovise o brojnim čimbenicima: nalazi li se žena na mjestu koje procjenjuje sigurnim i na kojemu neće snositi posljedice za reakciju na seksualno uznemiravanje, je li u tom trenutku sama ili s nekom drugom osobom (Dhillon, 2014). Ipak, Bowman (1993) navodi da žene uglavnom ignoriraju te oblike ponašanja ili se prave da ignoriraju jer ne žele

privući pažnju na sebe i nagraditi uznemiravatelja pažnjom što bi moglo potaknuti nastavak interakcije. Kao razlozi nereagiranja na seksualno uznemiravanje se mogu navesti i društveni pritisak, strah da će biti nazvana agresivnom, nepristojnom ili neženstvenom (Swim i Hyers, 1999., prema Dhillon, 2014). Jedan od razloga nereagiranja je strah jer, kao što je navedeno, žene su u situacijama seksualnog uznemiravanja u inferiornom položaju te ne mogu kontrolirati tijekom interakcije. Prema Tanasković i Račeta (2007), 41% sudionica je bilo uvjerenom da im se samo čini da se dogodilo seksualno uznemiravanje tj. bile su uvjerenne da to ponašanje nije bilo usmjereno njima, a 29% sudionica je ignoriralo to ponašanje kako ne bi potaknule uznemiravatelja na nastavak interakcije.

Posljedice seksualnog uznemiravanja

Seksualno uznemiravanje može imati brojne posljedice za žrtvu. Povezano je s anksioznosti i osjećajem depresije, problema sa spavanjem, naglom promjenom težine (Logan, 2013). Sram, strah, krivnja, bijes samo su neke od posljedica seksualnog uznemiravanja (Bowman, 1993).

Posljedice seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu

Seksualno uznemiravanje narušava profesionalna postignuća žena ali i njihovo mentalno i fizičko zdravlje (Johnson i sur., 2018). Posljedice seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu su višestruke, a pogađaju kako žrtvu tako i cjelokupni radni kolektiv i radnu organizaciju. Kod žrtve dolazi do pada profesionalnih rezultata što je vidljivo kroz distanciranje od rada, fizički ili mentalno, razmišljanje o odlasku s radnog mjesta, opadanje produktivnosti (Johnson i sur., 2018; Shaw i sur., 2018). Bowman (1993) navodi depresiju, anksioznost, stres, gubitak motivacije, bijes kao najčešće posljedice seksualnog uznemiravanja na radnom mjestu. Osim toga, uznemiravanje na radnom mjestu može direktno utjecati na ekonomsku situaciju jer je zbog stresa i gubitka motivacije otežano napredovanje na radnom mjestu (Horvat i Perasović Cigrovski, 2014; Shaw i sur., 2018).

Posljedice seksualnog uznemiravanja u obrazovnoj ustanovi

Quaicoe-Duho (2010) kao posljedicu seksualnog uznemiravanja u obrazovnim ustanovama navodi pad akademske uspješnosti jer im trauma koju su proživjeli ili proživljavaju otežava fokusiranje na akademske obveze te smanjeno sudjelovanje u izvannastavnim aktivnostima. Također dolazi i do izbjegavanja odlaska na nastavu, promjena nastavnog usmjerenja kako bi se izbjegao susret sa uznemiravateljem ili, u ekstremnim situacijama, ispisivanja iz obrazovne ustanove (Johnson i sur., 2018). Prema rezultatima istraživanja provedenog na sveučilištu Harvard, 12% studenata i studentica preddiplomskog i 15% studenata i studentica diplomskog studija je zbog seksualnog uznemiravanja promijenilo smjer studija (Fitzgerald i sur., 1988).

Posljedice seksualnog uznemiravanja u javnom prostoru

Seksualno uznemiravanje u javnom prostoru ima brojne posljedice: samoobjektivizacija, strah od silovanja, ograničavanje kretanja (Benard i Schlaffer, 1984., prema Fairchild i Rudman, 2008). Neželjena pažnja kao oblik seksualnog uznemiravanja se uglavnom odnosi na fizički izgled žena, uznemiravatelj ih promatra isključivo kao seksualne objekte što u brojnim slučajevima vodi ka samoobjektivizaciji te žrtva samu sebe počne smatrati seksualnim objektom, promatrati na taj način i osjećati sram zbog izgleda vlastitog tijela (Fredrickson i Roberts, 1997., prema Fairchild i Rudnam, 2008) što potencijalno vodi poremećajima hranjenja, depresiji i drugim psihičkim smetnjama (Fairchild i Rudman, 2008).

Strah od silovanja se također navodi kao jedna od posljedica seksualnog uznemiravanja u javnom prostoru. Iskustvo neželjene pažnje i drugih oblika seksualnog uznemiravanja je povezano sa strahom od silovanja (Warr, 1985., prema Logan, 2013).

Zakonska regulativa u RH

Prije 2013. godine u Hrvatskoj nije postojao zakon kojim se definiralo seksualno uznemiravanje i kažnjavanje takvih ponašanja. Do tada su se kao temelj za prijavljivanje seksualnog uznemiravanja koristili Zakon o ravnopravnosti spolova i Zakon o suzbijanju diskriminacije. U Hrvatskoj su Zakonom o ravnopravnosti spolova i Zakonom o suzbijanju diskriminacije zabranjena diskriminacija i pravno definirani pojmovi uznemiravanja i spolnog uznemiravanja. Zakonom o suzbijanju diskriminacije se „osigurava zaštita i promicanje jednakosti kao najviše vrednote ustavnog poretka Republike Hrvatske, stvaraju se pretpostavke za ostvarivanje jednakih mogućnosti i uređuje zaštita od diskriminacije na osnovi rase ili etničke pripadnosti ili boje kože, spola, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovnog stanja, članstva u sindikatu, obrazovanja, društvenog položaja, bračnog ili obiteljskog statusa, dobi, zdravstvenog stanja, invaliditeta, genetskog naslijeđa, rodnog identiteta, izražavanja ili spolne orijentacije“ (Zakon o suzbijanju diskriminacije, 2008., čl. 1). Zakonom su propisane novčane kazne za pravne i fizičke osobe za diskriminaciju po prethodno navedenim karakteristikama. Zakonom o ravnopravnosti spolova je uznemiravanje definirano kao „neželjeno ponašanje uvjetovano spolom osobe, koje ima za cilj ili koje stvarno predstavlja povredu osobnog dostojanstva i koje stvara neugodno, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje“ (Zakon o ravnopravnosti spolova, 2008., čl. 8). Ovaj Zakon je usmjeren na spolno uvjetovana ponašanja, tj. na spolno uznemiravanje.

Donošenjem Kaznenog zakona 2013. godine, spolno uznemiravanje je prepoznato kao kazneno djelo. Propisana je zatvorska kazna za spolno uznemiravanje u trajanju do jedne godine. Prema Zakonu, „spolno uznemiravanje je svako verbalno, neverbalno ili fizičko neželjeno ponašanje spolne naravi koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobi, koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje“ (Kazneni zakon 2013., čl. 156).

Neprijavljivanje seksualnog uznemiravanja

Za seksualno uznemiravanje je karakteristična visoka „tamna brojka“ što znači da velik broj slučajeva seksualnog uznemiravanja ostaje neprijavljen. Prema podacima koje je u izvještaju o seksualnom uznemiravanju u Hrvatskoj iznijela Mamula (2011),

na jedno prijavljeno silovanje dolazi 15-20 neprijavljenih. Što se tiče uznemiravanja, ne postoje točni podaci jer je seksualno uznemiravanje fenomen koji je nerijetko ukorijenjen u patrijarhalnim društvenim odnosima te se ti oblici ponašanja često niti ne percipiraju kao nešto što bi se trebalo prijaviti. Istraživanje iz 2015. je pokazalo da 71% žena nije prijavilo seksualno uznemiravanje (Stop Street Harassment, 2018).

Seksualno uznemiravanje je direktan napad na tijelo, dostojanstvo i privatnost osobe. Ukoliko se radi o uznemiravanju od strane poznate osobe, žrtva osjeća strah da će se uznemiravanje ponoviti nakon što incident bude prijavljen. S druge strane, ako je počinitelj nepoznata osoba, može ga biti veoma teško identificirati (Bowman, 1993). Seksualno uznemiravanje se u velikoj mjeri ne prijavljuje zbog slabe društvene osviještenosti o tom problemu, straha, poteškoća prilikom prikupljanja dokaza, nedovoljno službi za prijavljivanje i praćenje te zbog normalizacije nasilja (Europski parlament, 2018). Osim toga, uzroci neprijavlivanja seksualnog uznemiravanja su niske kazne za počinitelje, sram, nepovjerenje u nadležne institucije te osjećaj krivnje i odgovornosti. Također, prema istraživanju u kojem su sudjelovali američki studenti i studentice, osjećaj krivnje zbog doživljenog uznemiravanja te strah od stigmatizacije su razlozi zbog kojih velik broj slučajeva seksualnog uznemiravanja ne bude prijavljen (Sable i sur., 2006).

Hipoteze istraživanja

Rezultati provedenih istraživanja o seksualnom uznemiravanju (Macmillan i sur., 2000.; Kearl, 2010.; Stop Street Harassment, 2018) su pokazali da je seksualno uznemiravanje rasprostranjen problem te se s njime suočava velik broj žena i djevojaka, neovisno o dobi, rasi i drugim karakteristikama. Ta istraživanja su se bavila seksualnim uznemiravanjem u javnom prostoru (*street harassment*) te su njihovi rezultati pokazali da su počinitelji uznemiravanja uglavnom nepoznati žrtvama. Dobiveni rezultati su u skladu s podacima iz izvještaja o seksualnom nasilju u Hrvatskoj gdje je navedeno: „Prema provedenim istraživanjima zamjećujemo da što je oblik nasilja teži, to je u većoj mjeri počinitelj bliska ili žrtvi poznata osoba, dok je, na primjer, kod seksualnog uznemiravanja u većini slučajeva počinitelj nepoznata osoba“ (Mamula i sur., 2010. prema Mamula 2010: 21). U skladu s time, postavljena je hipoteza koja pretpostavlja da je više studentica imalo iskustvo seksualnog uznemiravanja od strane nepoznate osobe nego od strane poznate osobe.

H1: Prilikom doživljavanja seksualnog uznemiravanja, počinitelj je u većini slučajeva bio nepoznat.

Seksualno uznemiravanje je događaj koji može imati značajne posljedice za žrtvu. Kao neke od posljedica seksualnog uznemiravanja se u literaturi navode strah, sram, ljutnja, poniženje, bijes, krivnja (Bowman, 1993.; Balenović, 2000). S obzirom na to da seksualno uznemiravanje može imati veoma negativne posljedice za žrtvu, pretpostavlja se da su emocije koje žrtva doživljava tijekom seksualnog uznemiravanja slične, odnosno da se osjećaji neće značajno razlikovati bez obzira na identitet počinitelja.

H2: Ne postoji statistički značajna razlika u osjećajima kod žrtve tijekom seksualnog uznemiravanja od strane poznate u odnosu na nepoznatu osobu.

Iako se u počecima proučavanja seksualnog uznemiravanja smatralo da se ono uglavnom događa u velikim gradovima, a ne malim gradovima i ruralnim sredinama (Benard, Schlaffer, 1984., prema Bowman 1993), novija istraživanja su pokazala da je to globalni problem te da ga doživljavaju osobe u velikim gradovima ali i u malim, slabije naseljenim sredinama (Macmillan i sur., 2000.; Kearl, 2010.; Stop Street Harassment, 2018). Pretpostavilo se da se stavovi sudionica o razlozima zbog kojih

muškarci seksualno uznemiravaju žene ne razlikuju s obzirom na veličinu naselja u kojemu su provele većinu života te hipoteza glasi:

H3: Ne postoji statistički značajna povezanost između rezidencijalnog statusa sudionica i njihovog stava o psihološkim uzrocima seksualnog uznemiravanja.

Posljednja dva pitanja u anketnom upitniku su bila pitanja otvorenog tipa. Od sudionica se tražilo da navedu na koje načine bi prevenirale seksualno uznemiravanje i kako bi kažnjavale seksualno uznemiravanje.

Istraživačko pitanje: Kako bi sudionica prevenirale seksualno uznemiravanje i kažnjavale počinitelje?

Metodologija istraživanja

Uzorak

Istraživanje je provedeno na studenticama Sveučilišta u Zagrebu tijekom srpnja 2019. godine korištenjem *online* anketnog upitnika čime je omogućeno brzo prikupljanje podataka i dolazak do velikog broja sudionica. Uzorak je prigodan. Od ispunjenih 422 ankete, u analizu ulazi njih 408. Preostalih 14 anketa ispunile osobe muškog spola te nisu analizirane. Nakon odabira odgovora 'muško' u pitanju o spolu, sudionici nisu mogli nastaviti ispunjavanje ankete.

Tablica 1. Sociodemografske karakteristike sudionica

		<i>N</i>	%
Godina studija	prva	61	14,95%
	druga	64	15,69%
	treća	89	21,81%
	četvrta	65	15,93%
	peta	116	28,43%
	šesta	13	3,19%
Naselje	do 5 000 stanovnika	111	27,21%
	između 5 000 i 10 000 stanovnika	55	13,48%
	između 10 000 i 50 000 stanovnika	94	23,04%
	između 50 000 i 100 000 stanovnika	43	10,54%
	više od 100 000 stanovnika	105	25,74%

Izvor 1: Izračun autorice u programu Statistica na temelju podataka dobivenih anketnim upitnikom

Tablica 1. prikazuje sociodemografske karakteristike sudionica. U istraživanju je sudjelovalo 408 studentica. Najviše sudionica pohađa petu godinu studija (28,43%), dok ih je najmanje na šestoj godini studija (3,19%) što je očekivano s obzirom na to da samo Stomatološki i Medicinski fakultet traju 6 godina, tj. 12 semestara. Također, iz navedene tablice je vidljivo da najveći broj sudionica (25,74%) dolazi iz naselja koja imaju više od 100 000 stanovnika i iz naselja koja imaju između 10 000 i 50 000 stanovnika (23,04%). Za razliku od toga, najmanji broj sudionica dolazi iz naselja koja imaju između 50 000 i 100 000 stanovnika (10,54%).

Postupak

Cilj istraživanja je prikupljanje relevantnih podataka o seksualnom uznemiravanju studentica Sveučilišta u Zagrebu s fokusom na uznemiravanje na javnom prostoru. Zbog navedene teme, odabrana je kvantitativna metoda istraživanja odnosno anketno istraživanje. Istraživanje je provedeno *online* putem. Internetska poveznica anketnog upitnika je postavljena u Facebook grupama: Studentski dom „Stjepan Radić“ – „Sava“, Ekipa s Cvjetnog, Šara – Studentski dom dr. Ante Starčević, Tražim/nudim studentski posao, Državna stipendija. Anketa je također postavljena i u Facebook grupama koje okupljaju studente pojedinih fakulteta: EFZG obvezni kolegiji, FPZG Politologija, Medicina Zagreb, Pravni fakultet Zagreb DIPLOMSKI STUDIJ 2018/2019, Brucoši FSB-a. Upitnik je bio dostupan za ispunjavanje 7 dana. Sastoji se od 14 čestica. Šesto i sedmo pitanje u upitniku su preuzeti iz ankete Perceptions about Sexual Street Harassment / Eve Teasing ¹ dok su ostala pitanja konstruirana kombiniranjem istraživačkih radova navedenih u literaturi.

Mjerni instrument

Na početku upitnika nalazi se uputa za sudionice u kojoj je naveden cilj istraživanja, način ispunjavanja upitnika i očekivano trajanje ispunjavanja upitnika. Nakon čitanja upute, sudionice su trebale potvrditi da prihvaćaju sudjelovati u istraživanju. Prvi set varijabli obuhvaća pitanja o sociodemografskim karakteristikama sudionica: spol, studij koji pohađaju, godina studija i veličina naselja u kojemu su odrasle. Pitanje vezano za spol sudionica je u anketu uključeno kao filter pitanje kako bi se iz daljnje analize izuzeli sudionici koji nisu ženskog spola. Dakle, nakon odabira odgovora 'muško' u pitanju koje se odnosi na spol, sudionici nisu bili u mogućnosti nastaviti ispunjavanje anketnog upitnika. U anketnom upitniku nije definiran pojam 'seksualno uznemiravanje' te je moguće da sudionice smatraju da su upoznate sa značenjem pojma ali da zapravo ne znaju koji oblici ponašanja su seksualno uznemiravanje. Nakon sociodemografskih varijabli, slijedio je set varijabli o seksualnom uznemiravanju, preciznije o stavovima vezanim za uzroke seksualnog uznemiravanja svrstanim u dvije kategorije: procjena osobina ličnosti uznemiravatelja i društvene okolnosti u kojima dolazi do seksualnog uznemiravanja. Sudionice su na Likertovoj skali (1 - uopće se ne slažem, 2 - djelomično se ne slažem, 3 - niti se slažem

---

¹ <https://www.surveymonkey.com/r/CQ97KXR>

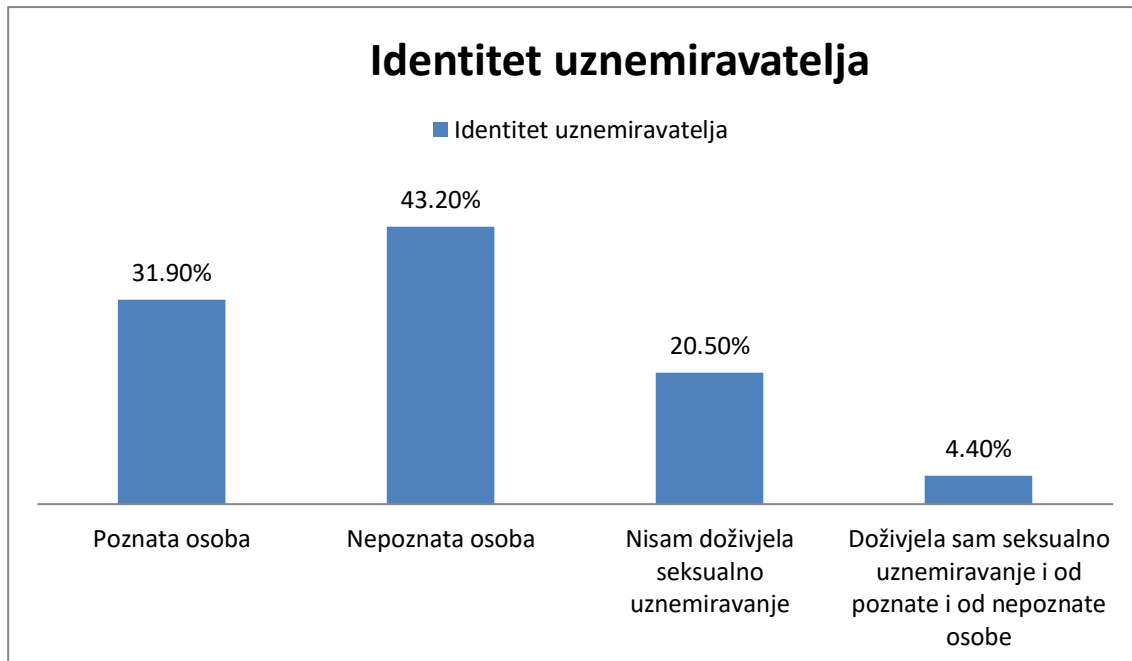
niti se ne slažem, 4 - djelomično se slažem, 5 - u potpunosti se slažem) trebale procijeniti koji su uzroci seksualnog uznemiravanja. S obzirom na osjetljivost teme istraživanja, na pitanja u trećem dijelu anketnog upitnika nije bilo obavezno odgovoriti. Treći dio anketnog upitnika odnosi se na osobno iskustvo seksualnog uznemiravanja koje je operacionalizirano putem pitanja jesu li doživjeli seksualno uznemiravanje, je li uznemiravatelj bio njima poznata osoba. Za pitanja koja se odnose na okolnosti u kojima su doživjele seksualno uznemiravanje, njihovim emocijama u tim situacijama te oblicima seksualnog uznemiravanja s kojima su se susrele je bila ponuđena Likertova skala. Ponuđeni odgovori za pitanja o emocijama tijekom tog iskustva i mjestima na kojima su doživjele seksualno uznemiravanje su bile ponuđene sljedeće mogućnosti: 1 – uopće se ne odnosi na mene, 2 – uglavnom se ne odnosi na mene, 3 – niti se odnosi niti se ne odnosi na mene, 4 – uglavnom se odnosi na mene i 5 – u potpunosti se odnosi na mene. Za pitanje o oblicima seksualnog uznemiravanja koje su doživjele tijekom studija na Likertovoj skali bile su ponuđene mogućnosti: 1 – nikada, 2 – rijetko, 3 – ponekad, 4 često i 5 – uvijek. Osim pitanja zatvorenog tipa, posljednji dio anketnog upitnika sadrži dva pitanja otvorenog tipa o načinima preveniranja i zakonskog reguliranja seksualnog uznemiravanja te će se ti odgovori deskriptivno analizirati nakon kodiranja. U nastavku slijede rezultati istraživanja.

Rezultati istraživanja

H1: Prilikom doživljavanja seksualnog uznemiravanja, počinitelj je u većini slučajeva bio nepoznat.

Prva hipoteza pretpostavlja da su sudionice seksualno uznemiravanje doživjele uglavnom od strane nepoznatih osoba. Bowman (1993) i Kissling (1991) kao jednu od karakteristika seksualnog uznemiravanja u javnom prostoru navode anonimnost počinitelja. U skladu s njihovom tvrdnjom, ovom hipotezom se želi istražiti je li počinitelj seksualnog uznemiravanja poznat ili nepoznat sudionicama.

Slika 1. Identitet uznemiravatelja

Slika 1. prikazuje rezultate o identitetu počinitelja seksualnog uznemiravanja. Na pitanje o identitetu počinitelja seksualnog uznemiravanja odgovorilo je 405 sudionica od čega je 43,2% sudionica navelo da su doživjele seksualno uznemiravanje od strane nepoznate osobe dok je 31,9% sudionica doživjelo seksualno uznemiravanje od strane poznate osobe. 4,4% sudionica je doživjelo seksualno uznemiravanje i od strane poznate i od strane nepoznate osobe. U skladu s prikazanim rezultatima, može se zaključiti da su sudionice seksualno uznemiravane i od strane poznatih i od strane nepoznatih osoba ali da je veći udio sudionica doživjelo seksualno uznemiravanje od strane nepoznate osobe.

U tablici su prikazani podaci o mjestima na kojima su sudionice doživjele seksualno uznemiravanje.

Tablica 2 Deskriptivni podaci o mjestima na kojima su sudionice doživjele seksualno uznemiravanje

	Uopće se ne odnosi na mene		Uglavnom se ne odnosi na mene		Niti se odnosi niti se ne odnosi na mene		Uglavnom se odnosi na mene		U potpunosti se odnosi na mene	
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
Škola/fakultet	170	49	33	10	43	12	52	15	48	14
Posao	214	63	27	8	35	10	31	9	35	10
Javni prijevoz tijekom dana	114	33	26	8	37	11	75	22	94	27
Javni prijevoz tijekom noći	159	46	26	8	33	10	50	15	75	22
Noćni klub	68	19	28	8	36	10	87	25	131	37
Kafić	152	45	36	11	52	15	50	15	51	15
Park/ulica	107	31	30	9	49	14	83	24	77	22

Izvor: Izračun autorice u programu Statistica na temelju podataka dobivenih anketnim upitnikom

Iz podataka je vidljivo da je seksualno uznemiravanje u noćnom klubu veoma zastupljen oblik seksualnog uznemiravanja kod sudionica te da je 37% sudionica na pitanje jesu li doživjele seksualno uznemiravanje u noćnom klubu odgovorilo odabirom ponuđenog odgovora 5 – u potpunosti se odnosi na mene te 25% odabirom odgovora 4 – uglavnom se odnosi na mene. Škola, fakultet i posao su mjesta na kojima je mali udio sudionica doživio seksualno uznemiravanje te je tako 49% sudionica navelo da nisu doživjele seksualno uznemiravanje u školi ili na fakultetu (1 – uopće se ne odnosi na mene) te 63% sudionica nije doživjelo seksualno uznemiravanje na radnom mjestu (1 – uopće se ne odnosi na mene). 27% sudionica je doživjelo seksualno uznemiravanje u javnom prijevozu tijekom dana, a 22% ih je doživjelo u javnom prijevozu tijekom noći (5 – u potpunosti se odnosi na mene). Prikazani podaci su u skladu s prethodno navedenim podacima o identitetu uznemiravatelja. Naime, noćni klub, sredstva javnog prijevoza te ulice i parkovi su mjesta na kojima cirkulira velik broj ljudi koji se međusobno ne poznaju te je moguće da su u tim situacijama počinitelji bili nepoznati žrtvama.

H2: Ne postoji statistički značajna razlika u samoprocjeni osjećaja kod žrtve tijekom seksualnog uznemiravanja od strane poznate u odnosu na nepoznatu osobu.

Druga hipoteza, kojom se tvrdi da ne postoji statistički značajna razlika u osjećajima kod sudionica u slučajevima seksualnog uznemiravanja od strane poznate i nepoznate osobe, testirana je Mann-Whitney U testom na razini značajnosti 5% ($p < 0,05$). Testiranjem je utvrđeno kako ne postoji razlika u osjećajima kod sudionica koje imaju iskustvo seksualnog uznemiravanja od strane poznate osobe u odnosu na sudionice koje imaju iskustvo seksualnog uznemiravanja od strane nepoznate osobe.

Tablica 3. Razlike u samoprocjeni osjećaja tijekom seksualnog uznemiravanja s obzirom na (ne)poznavanje uznemiravatelja

	Rank sum Poznata osoba	Rank sum nepoznata osoba	U	z	p- vrijed nost	z (prilagode na)	p- vrije dnost
Preplašeno	19556,00	25294,00	10416,00	0,68	0,49	0,73	0,47
Nervozno	18660,50	25295,50	10417,50	0,34	0,73	0,37	0,71
Posramljeno	18818,50	25434,50	10562,50	-0,35	0,73	-0,36	0,72
Ljuto	18856,50	26293,50	10728,50	-0,35	0,73	-0,40	0,69
Neugodno	19000,00	26451,00	10615,00	-0,64	0,52	-0,79	0,43
Uzrujano	19025,50	25824,50	10769,50	-0,24	0,81	-0,29	0,77
Poniženo	19274,00	24682,00	10147,00	0,77	0,44	0,82	0,41

Izvor: Izračun autorice u programu Statistica na temelju podataka dobivenih anketnim upitnikom

Tablica 3. prikazuje izračunate razlike u samoprocjeni osjećaja tijekom seksualnog uznemiravanja s obzirom na poznavanje, odnosno nepoznavanje uznemiravatelja. Iz rezultata je vidljivo da ne postoji statistički značajna razlika u samoprocjeni osjećaja straha (preplašeno) kod sudionica koje imaju iskustvo seksualnog uznemiravanja od strane poznate osobe u odnosu na sudionice koje su doživjele seksualno uznemiravanje od strane nepoznate osobe ($p=0,49$; $p > 0,05$). Također, analizom je utvrđeno da ne postoji statistički značajna razlika u samoprocjeni osjećaja nervoze ($p=0,73$; $p > 0,05$), srama ($p=0,73$; $p > 0,05$), ljutnje ($p=0,73$; $p > 0,05$), neugode ($p=0,52$; $p > 0,05$), uzrujanosti ($p=0,81$; $p > 0,05$), poniženosti ($p=0,44$; $p > 0,05$). Dakle, ne postoji razlika u samoprocjeni osjećaja tijekom seksualnog uznemiravanja kod sudionica s obzirom na identitet počinitelja.

Tablica 4 Deskriptivni pokazatelji vrijednosti za varijable o samoprocjeni osjećaja tijekom seksualnog uznemiravanja

	$\bar{x}$	mod	medijan	uzorak
Preplašeno	3,88	5,00	4,00	299
Nervozno	4,07	5,00	5,00	296
Posramljeno	3,29	5,00	3,00	297
Ljuto	4,31	5,00	5,00	300
Neugodno	4,51	5,00	5,00	301
Uzrujano	4,40	5,00	5,00	299
Poniženo	3,75	5,00	4,00	296

Izvor: Izračun autorice u programu Statistica na temelju podataka dobivenih anketnim upitnikom

Tablica 4. prikazuje podatke o aritmetičkoj sredini (*mean*), dominantnoj (*mod*) i srednjoj vrijednosti (*medijan*). S obzirom na podatke u stupcu $\bar{x}$ u kojemu su prikazane aritmetičke sredine, vidljivo je da aritmetičke sredine variraju od 3,75 za osjećaj poniženosti do 4,51 za osjećaj neugode na Likertovoj skali: 1 – uopće se ne odnosi na mene, 2 – uglavnom se ne odnosi na mene, 3 – niti se odnosi niti se ne odnosi na mene, 4 – uglavnom se odnosi na mene i 5 – u potpunosti se odnosi na mene. Iz navedenih podataka može se zaključiti da je seksualno uznemiravanje kod sudionica popraćeno izrazito negativnim emocijama.

H3: Ne postoji statistički značajna povezanost između rezidencijalnog statusa sudionica i njihovog stava o psihološkim uzrocima seksualnog uznemiravanja.

Treća hipoteza pretpostavlja postojanje povezanosti između veličine naselja u kojemu su sudionice provele veći dio života i njihovih stavova o psihološkim uzrocima seksualnog uznemiravanja. Hipoteza je testirana Spearmanovim koeficijentom korelacije (ρ). Pretpostavka je da stavovi sudionica o psihološkim uzrocima seksualnog uznemiravanja kod uznemiravatelja nisu povezani s veličinom naselja u kojemu su provele veći dio života.

U Tablici 5. će se prikazati deskriptivni podaci o stavovima sudionica o psihološkim uzrocima seksualnog uznemiravanja. Podaci u prvom stupcu se odnose na stavove uznemiravatelja te su, zbog boljeg vizualnog prikaza, navedene u skraćenom obliku.

Tablica 5. Deskriptivni podaci o stavovima sudionica o psihološkim uzrocima seksualnog uznemiravanja

	Uopće se ne slažem	Djelomično se ne slažem	Niti se slažem niti se ne slažem	Djelomično se slažem	U potpunosti se slažem
	%	%	%	%	%
Misli da je to zabavno.	6,13	10,29	23,04	36,52	24,02
Smatra takvo ponašanje muževnim	3,19	7,11	14,95	37,75	37,01
Zna da neće biti kažnjen	2,94	7,11	20,10	35,29	34,56
Ponašanje opravdano dominacijom muškaraca i žena	15,44	11,03	18,87	26,23	28,43
Ženama se takvo ponašanje sviđa	8,82	17,65	31,62	27,70	14,22
Žene ne pridaju pažnju tom ponašanju	17,16	27,45	26,72	19,36	9,31
Način za započeti interakciju	12,99	19,61	21,32	30,15	15,93

Izvor: Izračun autorice u programu Statistica na temelju podataka dobivenih anketnim upitnikom

Stavovi o uzrocima seksualnog uznemiravanja su ispitani koristeći pitanja preuzeta iz ankete Perceptions about Sexual Street Harassment / Eve Teasing. 37,01% sudionica se u potpunosti slaže s tvrdnjom da do seksualnog uznemiravanja dolazi jer počinitelj takve oblike ponašanja smatra muževnima dok se s navedenom tvrdnjom uopće ne slaže 3,19% sudionica.

Tablica 6. Povezanost veličine mjesta u kojemu su sudionice provele veći dio života i njihovih stavova o psihološkim uzrocima seksualnog uznemiravanja

	Veličina naselja u kojemu su provele većinu života
	Rho
Počinitelj misli da je to zabavno	0,04
Počinitelj takvo ponašanje smatra muževnim	0,08
Počinitelj zna da neće biti kažnjen	0,01
Počinitelj smatra da je to opravdano dominacijom muškaraca nad ženama	0,10
Počinitelj misli da se to ženama sviđa	-0,03
Počinitelj smatra da žene ne pridaju pažnju tom ponašanju	-0,02
Počinitelj smatra to načinom za započeti interakciju	0,02

Izvor: Izračun autorice u programu Statistica na temelju podataka dobivenih anketnim upitnikom

Iz Tablice 6. je vidljivo da ne postoji statistički značajna povezanost na razini 5% ($p < 0,05$) između veličine naselja u kojemu su sudionice provele veći dio života i stavova o psihološkim uzrocima seksualnog uznemiravanja. Iz prikazanih podataka se može zaključiti da stavovi o psihološkim uzrocima seksualnog uznemiravanja nisu determinirani veličinom naselja u kojemu su sudionice provele veći dio života.

Tablica 7 Deskriptivni podaci o psihološkim uzrocima seksualnog uznemiravanja

	$\bar{x}$	mod	medijan	uzorak
Počinitelj misli da je to zabavno	3,62	4,00	4,00	408
Počinitelj takvo ponašanje smatra muževnim	3,98	4,00	4,00	408
Počinitelj zna da neće biti kažnjen	3,91	4,00	4,00	408
Počinitelj smatra da je to opravdano dominacijom muškaraca nad ženama	3,41	4,00	5,00	408
Počinitelj misli da se to ženama sviđa	3,21	3,00	3,00	408
Počinitelj smatra da žene ne pridaju pažnju tom ponašanju	2,76	3,00	2,00	408
Počinitelj smatra to načinom za započeti interakciju	3,16	3,00	4,00	408

Izvor: Izračun autorice u programu Statistica na temelju podataka dobivenih anketnim upitnikom

Podaci u tablici 7. također govore u prilog prethodno iznesenoj tvrdnji o nepostojanju povezanosti između stavova o psihološkim uzrocima seksualnog uznemiravanja i veličine naselja u kojemu su sudionice provele veći dio života. Naime, aritmetičke vrijednosti tvrdnji kojima su sudionice trebale procijeniti koji su razlozi

zbog kojih dolazi do seksualnog uznemiravanja su u rasponu od 2,76 za tvrdnju 'Počinitelj smatra da žene ne pridaju pažnju tom ponašanju' do 3,98 za tvrdnju 'Počinitelj takvo ponašanje smatra muževnim' iz čega se može zaključiti da sudionice smatraju da su počinitelji seksualnog uznemiravanja svjesni kako žrtve percipiraju takve oblike ponašanja ali unatoč tome, i dalje seksualno uznemiravaju žene. Sudionice smatraju da uznemiravatelji oblike ponašanja koja su seksualno uznemiravanje smatraju zabavnim ($\bar{x} = 3,62$) i muževnim ($\bar{x} = 3,98$). Osim toga, prema podacima dobivenim od sudionica, smatraju da do seksualnog uznemiravanja dolazi i jer počinitelj zna da neće biti kažnjen za takvo ponašanje ($\bar{x} = 3,91$) što govori da je, iz perspektive sudionica, nekažnjavanje seksualnog uznemiravanja jedan od razloga zbog kojih je seksualno uznemiravanje učestali problem s kojim se suočava veliki broj žena.

Analiza kvalitativnih odgovora o kažnjavanju i prevenciji seksualnog uznemiravanja

Posljednja dva pitanja u anketnom upitniku su bila otvorenog tipa te se od sudionica očekivalo da iznesu stavove o načinima kažnjavanja seksualnog uznemiravanja te prevencije takvih oblika ponašanja. S obzirom na to da su sudionice na ta pitanja odgovarale uglavnom jednom riječju, slični odgovori su grupirani u kategorije. Koristeći program Textalyser su odgovori sudionica grupirani u kategorije po učestalosti.

Iako je na pitanje o načinu prevencije seksualnog uznemiravanja bilo obvezno odgovoriti, 16 sudionica je na postavljeno pitanje odgovorilo odgovorom 'ne znam' ili ostavljanjem praznog polja te su analizirana 392 odgovora sudionica. Najzastupljenije kategorije odgovora o prevenciji seksualnog uznemiravanja su: kažnjavanje, edukacija te važnost medija.

Kao jedan od načina preveniranja seksualnog uznemiravanja s ciljem smanjenja takvih oblika ponašanja sudionice navode edukaciju, kako u obitelji, tako i u odgojno-obrazovnim institucijama. U nastavku su neki od odgovora sudionica o načinima preveniranja seksualnog uznemiravanja.

„edukacijom stanovništva i adekvatnom socijalizacijom i edukacijom sve djece od najnižih razreda, a posebno s naglaskom u doba puberteta i sazrijevanja“ (I_11).

„edukacijom djece u školama što seksualno uznemiravanje jest i kakve posljedice ima“ (I_55).

„To bi se moglo jedino u primarnoj socijalizaciji gdje bi roditelji djetetu usadili takve vrijednosti, koje između ostalog nužno ne seksualiziraju svaku osobu i odnose se prema svakome s poštovanjem. Ključnu ulogu kasnije imaju i obrazovne ustanove, vrtići i škole, gdje treba obratiti pažnju na ponašanje djece, koje ponašanje je normalno za njihovu dob u istraživanju svojeg tijela i seksualnosti, a koji su određeni faktori upozorenja. No ono najbitnije je osvijestiti ljude što je seksualno uznemiravanje, kako se nositi s njim, na koji način odgovoriti i ne tretirati to kao tabu temu“ (I_61).

„Edukacijom javnosti te uvođenjem seksualne edukacije u osnovne i srednje škole“ (I_113).

„Bolji odgoj djece/mladih, progovaranje o problematici seksualnog uznemiravanja u javnosti i putem medija“ (I_154).

Osim toga, neke sudionice predlažu kažnjavanje kao način prevencije seksualnog uznemiravanja. Smatraju da bi kažnjavanje seksualnog uznemiravanja dovelo do smanjenja takvih oblika ponašanja u društvu jer uznemiravatelj zna da bi za svoje ponašanje snosio posljedice. Kao načine kažnjavanja uglavnom navode novčane i zatvorske kazne. Odgovori sudionica koje smatraju da bi se pravovremenim kažnjavanjem smanjilo seksualno uznemiravanje su navedeni u nastavku.

„definiranjem odgovarajućih novčanih ili sličnih kazni, shvaćanjem seksualnog uznemiravanja kao ozbiljnog problema i prestanak prebacivanja odgovornosti na izgled/ponašanje žene, educiranjem mlade muške populacije o primjerenom ponašanju“ (I_95).

„Svakom utemeljenom prijavom kazniti napadača pravom kaznom koja bi ga morala umiriti“ (I_117).

„Posvećivanje više pažnje tome od strane nadležnih institucija i strože kazne za prijestupnike“ (I_169).

„Pojačati kazne i provoditi prava istraživanja, a ne dugačke sudske postupke pa na kraju se ne isplati prijaviti takav zločin jer dok se on razriješi prijestupnik može ponoviti isti zločin na istoj žrtvi ili na nekoj drugoj“ (I_205).

Dio sudionica također navodi važnost medija u osvješćivanju problema seksualnog uznemiravanja te navode njihovu ulogu u smanjenju seksualnog uznemiravanja.

„Učinkovitije kažnjavanje počinitelja seksualnog nasilja koje je medijski popraćeno. Time bi se, nadam se, poslala poruka javnosti kakve posljedice seksualno uznemiravanje žena može imati za počinitelje. Također, osvješćivanje javnosti što točno pripada pod pojam seksualno uznemiravanje jer neki ljudi npr. seksualne šale ne bi protumačili kao uznemiravanje, no to je jedan od glavnih i najčešćih načina uznemiravanja“ (I_254).

„Bolji odgoj djece/mladih, progovaranje o problematici seksualnog uznemiravanja u javnosti i putem medija“ (I_154).

Iz odgovora sudionica vidljivo je kako smatraju da bi se seksualno uznemiravanje trebalo prevenirati na razne načine. Uloga obitelji, odgojno-obrazovnih ustanova i medija se ističe kao ključna u smanjenju seksualnog uznemiravanja.

Što se tiče pitanja o kažnjavanju seksualnog uznemiravanja, analizirano je 388 odgovora ispitanica, a najčešće dobiveni odgovori su grupirani u kategorije: zatvorska

kazna, novčana kazna te društveno korisni rad. U nastavku su prikazani odgovori koji se odnose na kažnjavanje seksualnog uznemiravanja.

Prema mišljenju sudionica, seksualno uznemiravanje bi se trebalo kažnjavati novčanim i zatvorskim kaznama. Neke sudionice također navode i evidencije počinitelja seksualnog uznemiravanja koje bi trebale biti javno dostupne.

„Ovisno o težini uznemiravanja – obvezni programi socijalizacije ili zatvorske kazne uz obvezne programe socijalizacije“ (I_11).

„Osim zatvorske kazne, psihološka evaluacija, kako bi se utvrdilo je li uzrok možda psihičke naravi u smislu traumi, odgoju etc ili čak i poremećaju ponašanja te poduzeti i adekvatnu terapiju“ (I_50).

„Obavezno pohađanje tečaja informiranosti o statusu žena, njihovim strahovima, učenje značenja pojmova kao što su: (internalizirana) mizoginija, potlačenost, seksizam, seksualno uznemiravanje, predatorsko ponašanje. Također, novčana kazna“ (I_84).

„Ovisi o kojoj vrsti se radi. Npr. fizičke kontakte i seksualno podmićivanje ili prijeteće bi trebalo kažnjavati zatvorskom kaznom, dok bi možda nekakvo namigivanje i zviždanje trebalo kazniti novčanom kaznom od čega novac treba odlaziti za pomoć žrtvama i za rad s počiniteljima, a ne kao 'državni profit'“ (I_136).

Iz prikazanih odgovora sudionica vidljivo je kako smatraju da je seksualno uznemiravanje problem koji bi trebao biti zakonski reguliran primjenom novčanih ili zatvorskih kazni. Iako je Kaznenim zakonom iz 2013. godine pravno regulirano seksualno uznemiravanje kao kazneno djelo za čije je počinjenje predviđena kazna zatvora u trajanju do jedne godine, počinitelji u velikom broju slučajeva nisu niti prijavljeni nadležnim službama te seksualno uznemiravanje prolazi nekažnjeno.

Rasprava

Primarni cilj ovog istraživanja bio je prikazati podatke o seksualnom uznemiravanju studentica Sveučilišta u Zagrebu. Rezultati prethodno provedenih istraživanja koja su se bavila seksualnim uznemiravanjem ukazuju na brojne posljedice koje seksualno uznemiravanje ima za žrtvu. Prva istraživanja o seksualnom uznemiravanju bavila su se seksualnim uznemiravanjem na radnom mjestu i u odgojno-obrazovnim ustanovama te bi se moglo pretpostaviti da su u tim slučajevima uznemiravatelji uglavnom poznate osobe. S obzirom na širenje svijesti o seksualnom uznemiravanju koje se odvija i u drugim situacijama, s posebnim naglaskom na seksualno uznemiravanje u javnom prostoru, može se pretpostaviti da se mijenja i profil uznemiravatelja. U javnom prostoru dolazi do susreta međusobno nepoznatih pojedinaca te je za seksualno uznemiravanje u javnom prostoru karakteristično da je uznemiravatelj nepoznat žrtvi. Kearl (2010) navodi je gotovo 80% žena doživjelo uznemiravanje u javnom prostoru te da je uznemiravatelj bio njima nepoznat. Također, prema rezultatima istraživanja organizacije Stop Street Harassment (Stop Street Harassment, 2018), 42% žena je seksualno uznemiravanje doživjelo od strane nepoznate osobe. Macmillan i sur. (2000) su u analizi podataka nacionalne studije o seksualnom zlostavljanju žena utvrdili da je 85% sudionica doživjelo seksualno uznemiravanje od strane nepoznate osobe, a 51% od strane poznate osobe. Rezultati ovog istraživanja su u skladu s rezultatima prethodnih istraživanja. 79,1% sudionica je doživjelo neki oblik seksualnog uznemiravanja što ukazuje na široku rasprostranjenost tog problema. Seksualno uznemiravanje od strane nepoznate osobe je doživjelo 43,2% sudionica. Ipak, važno je navesti kako je 4,4% sudionica doživjelo seksualno uznemiravanje i od poznate i od nepoznate osobe.

Seksualno uznemiravanje može imati brojne negativne posljedice za žrtve (Bowman, 1993). Rezultati istraživanja koje je 2012. godine proveo Hollaback! Hrvatska pokret (Hollaback! Croatia, 2012), a u kojemu je sudjelovalo 500 sudionica, su pokazali da je seksualno uznemiravanje uzrokovalo negativne emocije kod žena. Točnije, samo 2% sudionica je navelo da tijekom seksualnog uznemiravanja nisu doživjele niti jednu negativnu emociju. Rezultati ovog istraživanja također pokazuju da je iskustvo seksualnog uznemiravanja veoma stresan događaj te da kod sudionica uzrokuje negativne emocije. Nije utvrđeno postojanje statistički značajne razlike u

samoprocjeni osjećaja kod žrtve tijekom seksualnog uznemiravanja od strane poznate osobe u odnosu na nepoznatu osobu ali odgovori sudionica ukazuju da su tijekom seksualnog uznemiravanja doživjele izrazito neugodne emocije: neugodu, strah, sram, poniženje, ljutnju, uzrujanost, neugodu. Iz prethodno navedenoga, može se zaključiti da je samo iskustvo seksualnog uznemiravanja veoma stresno iskustvo te da se može pretpostaviti da identitet uznemiravatelja nije značajan čimbenik koji bi to iskustvo učinio više ili manje stresnim.

U prošlosti se smatralo da je seksualno uznemiravanje u javnom prostoru problem s kojim se uglavnom susreću osobe u urbanim područjima (Bowman, 1993) te da je seksualno uznemiravanje u ruralnim sredinama slabije prisutno (Benard i Schlaffer, 1984, prema Bowman 1993). U ruralnim sredinama se pojedinci uglavnom barem površno poznaju, što nije karakteristično za seksualno uznemiravanje u javnom prostoru gdje su akteri najčešće neznanci. Maccmillan i sur. (2000) su u analizi podataka o seksualnom nasilju nad ženama u Kanadi utvrdili da je seksualno uznemiravanje od strane nepoznate osobe (85% sudionica) češće nego uznemiravanje od strane poznate osobe (51% sudionica). U skladu s time, autori su zaključili da se može zaključiti da je seksualno uznemiravanje u javnom prostoru učestalije nego seksualno uznemiravanje na radnom mjestu ili u obrazovnim ustanovama. Također, rezultati istraživanja provedenog u Iranu pokazali su da je seksualno uznemiravanje učestalije na manje nadziranim mjestima na kojima se pojedinci kratko zadržavaju (Lahsaeizadeh i Yousefinejad, 2012., prema Horvat i Perasović Cigrovski, 2014). Rezultati ovog istraživanja su također u skladu s prethodno navedenim rezultatima iranskog istraživanja. Seksualno uznemiravanje u javnom prostoru (javni prijevoz, kafić, noćni klub, park) je češće zastupljeno među sudionicama u odnosu na seksualno uznemiravanje na radnom mjestu ili u obrazovnoj ustanovi. Noćni klub (37%), park/ulica (22%), javni prijevoz tijekom dana (27%) i javni prijevoz tijekom noći (22%) su mjesta na kojima su sudionice u najvećoj mjeri doživljavale seksualno uznemiravanje dok su u školi i na fakultetu (14%) te na radnom mjestu (10%) u manjoj mjeri doživljavale seksualno uznemiravanje.

Prema feminističkim teorijama, korijen seksualnog uznemiravanja leži u patrijarhalnim odnosima moći te su žene one koje su podčinjene. Seksualnim uznemiravanjem se pokazuje moć, kontrola i dominacija muškaraca nad ženama. Seksualno uznemiravanje se, kao što je prethodno navedeno, događa i u urbanim i u

ruralnim sredinama. U skladu s time, pretpostavlja se da stavovi sudionica o uzrocima seksualnog uznemiravanja tj. o uznemiravateljevoj perspektivi seksualnog uznemiravanja nisu povezani s veličinom naselja u kojem su provele veći dio života. Navedeno je potvrđeno analizom dobivenih podataka. Sudionice smatraju da je seksualno uznemiravanje zabavno počinitelju, da ga oni smatraju muževnim ponašanjem koje se sviđa ženama. Također, sudionice smatraju da uznemiravatelji seksualno uznemiravaju žene jer znaju da neće biti kažnjeni. Kažnjavanje, novčanom ili zatvorskom kaznom, je način koji sudionice smatraju najprikladnijim za prevenciju seksualnog uznemiravanja. Problem, dakle, leži u društvu u kojemu je prihvatljivo seksualno uznemiravanje i nereagiranje na isto te u kojemu se ne pridaje dovoljno pažnje edukaciji o posljedicama seksualnog uznemiravanja, kako na žrtvu kao pojedinca, tako i na društvo u cjelini jer se toleriranjem i nesprječavanjem seksualnog uznemiravanja ono zapravo indirektno podržava što vodi održavanju već postojećih odnosa moći.

Ograničenja istraživanja

Provedeno istraživanje ima nekoliko ograničenja. Prije provedbe istraživanja nije testirana valjanost mjernog instrumenta te se ne mogu donositi zaključci na temelju rezultata istraživanja. Dakle, ne može se tvrditi da instrument mjeri ono za što je konstruiran, a samim time ni dobiveni podaci nisu valjani. Osim toga, bivarijatne analize korištene u istraživanju ne uzimaju u obzir mogući utjecaj 'konfoundera' te dobivene statistički značajne korelacije ili razlike između varijabli nisu nužno točni pokazatelji stvarne korelacije ili razlike jer postoji mogućnost da je na dobivene rezultate djelovala neka treća varijabla koja nije uzeta u obzir prilikom provedbe analize. U uputama za ispunjavanje upitnika kao ni u samom upitniku nije definirano seksualno uznemiravanje te postoji mogućnost da su sudionice prilikom ispunjavanja upitnika imale različite stavove o tome koja su sve ponašanja seksualno uznemiravanje pa je samim time upitna točnost njihovih odgovora o vlastitom iskustvu seksualnog uznemiravanja. Pojam 'javni prostor' također nije definiran u upitniku te se može pretpostaviti da dio sudionica javnim prostorom smatra samo otvorene prostore iako su javni prostori sva mjesta kojima se može slobodno pristupiti pa tako i npr. fakulteti, restorani i slično. Osim toga, za 10. pitanje je korištena neprikladna skala - skala odnošenja, te je poželjnije da se koristila skala učestalosti gdje bi bilo precizirano koliko

puta su sudionice doživjele određenu situaciju. Također, jedno od ograničenja istraživanja je uzorak. Naime, uzorak je nereprezentativan i neprobabilistički. Anketni upitnik distribuiran isključivo *online* putem u Facebook grupe koje okupljaju studente i studentice pa nije bio dostupan studenticama koje ne koriste navedenu društvenu mrežu ili nisu članice grupa u kojima je bila objavljena poveznica koja vodi na anketni upitnik. S obzirom na nereprezentativnost uzorka, rezultati istraživanja se ne mogu generalizirati na cjelokupnu populaciju. Također, tema istraživanja je poprilično osjetljiva te je moguće da su neki događaji nesvjesno potisnuti ili zaboravljeni te je valjanost prikupljenih podataka upitna. Osim toga, detaljnija objašnjenja pojedinih čestica u upitniku bi vjerojatno kod sudionica smanjile nedoumice na koje točno oblike ponašanja se odnose pojedine tvrdnje. Nadalje, upitnik sadrži dva pitanja otvorenog tipa te određen broj sudionica na ta pitanja nije odgovorio unošenjem odgovora koji bi se mogao kvalitativno analizirati i interpretirati.

Zaključak

Ovim istraživanjem željelo se ukazati na prisutnost seksualnog uznemiravanja među studenticama Sveučilišta u Zagrebu. U radu su prikazani rezultati istraživanja o seksualnom uznemiravanju studentica Sveučilišta u Zagrebu. Rezultati su uglavnom u skladu s prethodnim istraživanjima te je ukazuju na široku rasprostranjenost problema seksualnog uznemiravanja među studenticama. Uznemiravanje u javnom prostoru je učestala pojava, prema rezultatima istraživanja, čak češća nego seksualno uznemiravanje u odgojnoj ustanovi ili na radnom mjestu. Za uznemiravanje u javnom prostoru je karakteristično da je počinitelj nepoznat žrtvi, uznemiravanje se događa na javnom mjestu, cilj kontakta nije ostvarivanje ravnopravne interakcije. Prikazani rezultati ukazuju na negativne posljedice seksualnog uznemiravanja koje, prema teorijskom prikazu literature, mogu biti dugoročne i prouzrokovati zdravstvene smetnje.

Rezultati istraživanja su pokazali da je seksualno uznemiravanje veoma rasprostranjen problem s kojim se susreće velik dio studentica zagrebačkog sveučilišta. Mjesta na kojima su u najvećoj mjeri doživjele seksualno uznemiravanje su frekventna mjesta u javnom prostoru: noćnim klubovima, sredstvima javnog prijevoza, parkovima, a seksualno uznemiravanje je kod sudionica uzrokovalo brojne neugodne emocije što bi dugoročno moglo imati negativne posljedice na njihovo zdravlje ali i osjećaj sigurnosti prilikom boravka u javnom prostoru. Novčanim i zatvorskim kaznama bi se potencijalno moglo djelovati na smanjenje seksualnog uznemiravanja ali značajnu ulogu svakako imaju i edukacija kroz medije, u obitelji i obrazovnim ustanovama o posljedicama seksualnog uznemiravanja.

Može se zaključiti da su u ovom istraživanju prikupljene kvantitativne spoznaje o rasprostranjenosti seksualnog uznemiravanja među studenticama Sveučilišta u Zagrebu. Na temelju stečenih spoznaja može se utvrditi da bi bilo poticajno provesti buduća istraživanja na temu, a koja bi omogućila produbljivanje dobivenih spoznaja. Valja napomenuti da je, zbog ograničenog opsega diplomskog rada, u radu prikazan samo dio dobivenih rezultata.

Literatura

- Agencija za znanost i visoko obrazovanje – AZVO (2018) *Udio studentica po akademskoj godini i nazivu ustanove izvođača (2013/14-2017/18)* URL: <https://www.azvo.hr/hr/visoko-obrazovanje/statistike/2112-udio-studentica-po-akademskoj-godini-i-nazivu-ustanove-izvodaca-2013-14-2017-18> (10.09.2019.)
- Balenović, T., Hromatko, I., Markovina, J., Perica, V., Paratušić, A., Poljanić, S. (2000) Studentska percepcija seksualnoga uznemiravanja. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*. 9 (6): 811-827.
- Bowman, C. G., (1993) Street Harassment and the Informal Ghettoization of Women. *Harvard Law Review*. 106 (3): 517-580.
- Dhillon, M., Bakaya, S. (2014) Street Harassment: A Qualitative Study of the Experiences of Young Women in Delhi. *SAGE Journals*. URL: <https://doi.org/10.1177%2F2158244014543786> (17.09.2019.)
- Dimitrijević, A., Mladenović, M. (2017). Seksualno uznemiravanje studenata – rezultati istraživanja. *Temida*. 20 (2): 291-309.
- Europska agencija za zaštitu na radu. URL: <https://osha.europa.eu/hr/tools-and-publications/infographics/sexual-harassment-work> (17.09.2019.)
- Europski institut za ravnopravnost spolova (2017) *Nasilje nad ženama i djevojkama na internetu*. URL: <https://eige.europa.eu/publications/cyber-violence-against-women-and-girls>; (22.08.2019.)
- Europski parlament (2018) Izvješće o mjerama za sprečavanje i borbu protiv zlostavljanja i spolnog uznemiravanja na radnom mjestu, na javnim mjestima i u političkom životu u EU-u. URL: http://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-8-2018-0265_HR.html (17.09.2019.)
- Fairchild, K., Rudman, L. (2008) Everyday Stranger Harassment and Women's Objectification. *Social Justice Research*. 21 (3): 338-357.
- Fitzgerald, L. F., Shullman, S. L., Bailey, N., Richards, M., Swecker, J., Gold, Y., Ormerod, M., Weitzman, L. (1988) The Incidence and Dimensions of Sexual Harassment in Academia and The Workplace. *Journal of Vocational Behavior*. 32(2): 152-175.
- Gelfand, M. J., Fitzgerald, L. F., Drasgow, F. (1995) The Structure of Sexual Harassment: A Confirmatory Analysis across Cultures and Settings, *Journal of Vocational Behavior*. 47: 164-177
- Gerdes, L. I. (1999). *Sexual Harassment*. Greenhaven Press
- Hollaback! Croatia (2012). *Croatia. Street harassment survey*. URL: <http://www.ihollaback.org/wp-content/uploads/2012/06/Hollaback-Croatia-Online-street-harassment-survey.pdf> (10.09.2019.)

- Horvat, M., Perasović Cigrovski, B. (2014) Uznemiravanje žena na javnim mjestima – osvrst na uzroke, oblike i učestalost problema uznemiravanja u Hrvatskoj i svijetu. *Sociologija i prostor*, 200(3): 293-312.
- Johnson, A. P., Widnall, S. E., Benya, F. F. (2018) *Sexual Harassment of Women: Climate, Culture and Consequences in Academic Science, Engineering and Medicine*. Washington DC: The National Academies Press.
- Joseph, J. (2015). Sexual Harassment in tertiary institutions: A comparative perspective. *Temida*. 18(2): 125-144.
- Jovanović, S., Simeunović-Patić, B. (2007) Seksualno uznemiravanje na radu i aktuelni odgovori. U: Kron, L. (ur.) *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu
- Kazneni zakon (2013) URL: <https://www.zakon.hr/z/98/Kazneni-zakon> (17.09.2019.)
- Kearl, H. (2010). *Stop street harassment!* California: ABC-CLIO, LLC
- Kissling, E. A. (1991). Street Harassment: the language of sexual terrorism. *Discourse & Society*. 2(4): 451-460.
- Le Gallez, K. (2017) *What is Sexual Harassment in the workplace?* URL: <https://www.cultureamp.com/blog/what-is-sexual-harassment-in-the-workplace/> (17.09.2019.)
- Logan, L. S. (2013). *Fear of Violence and Street Harassment: Accountability at the Intersections*. Kansas State University.
- Macmillan, R., Nierobisz, A., Welsh, S. (2010) Experiencing the Streets: Harassment and Perceptions of Safety among Women. *Journal of Research in Crime and Delinquency*. 37(3): 306-322.
- Mamula, M., Komarić, N. (2005) *Seksualno nasilje – teorija i praksa*. Zagreb: Ženska soba.
- Maretić, A. (2001) *Seksualno uznemiravanje i zlostavljanje – 'od vica do silovanja'*. Zagreb: Centar za ženske studije.
- O'Neill, J. (2013) *Gender in Public Space: Policy Frameworks and the Failure to Prevent Street Harassment*. URL: http://www.stopstreetharassment.org/wp-content/uploads/2011/04/JarrahONeill_thesis.pdf (17.09.2019.)
- Pew Research Center (2014) Online Harassment. URL: <http://www.pewinternet.org/2014/10/22/online-harassment/> (17.09.2019.)
- Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova i SSSH (2005) *Istraživanje: zaštita žena od neželjenog ponašanja na radnom mjestu*. URL: <https://www.prs.hr/attachments/article/131/Zastita%20zena%20od%20nezeljeno%20ponasanaja%20na%20radnom%20mjestu.pdf> (17.09.2019.)
- Quaicoe-Duho, R. (2010) Sexual Harassment in Tertiary Institutions – A Myth or Reality. Daily Graphic. URL:

- <http://pathwaysghana.blogspot.com/2010/02/sexual-harassment-in-tertiary.html> (17.09.2019.)
- Radačić, I. (2014). *Seksualno nasilje. Mitovi, stereotipi i pravni sustav*. Zagreb: Tim press
- Sable, M. R., Danis, F., Mauzy, D. L., Gallagher, S. K. (2006). Barriers to Reporting Sexual Assault for Women and Men: Perspectives of College Students. *Journal of American College Health*. 55(3): 157-162.
- Shaw, E., Hegewisch, A., Phil, M., Hess, C. (2018). *Sexual Harassment and Assault at Work: Understanding the Costs*. Institute for Women's Policy Research
- Smit, D., du Plessis, V. (2011) Sexual harassment in the education sector. *Potchefstroom Electronic Law Journal*. 14 (6): 173-217.
- Stankiewicz, S. (2016) *Life and Death Online – The Impact of Online Sexual Harassment on the Lives of Victims*. Charles Strut University School of Humanities and Social Sciences.
- Statistics – Stop Street Harassment Studies (2008) URL: <http://www.stopstreetharassment.org/resources/statistics/sshstudies/> (15.08.2019)
- Stop Street Harassment (2014) *Unsafe and Harassed in Public Spaces: A National Street Harassment Report*. Stop Street Harassment, Reston, Virginia. URL: <https://www.stopstreetharassment.org/wp-content/uploads/2012/08/2014-National-SSH-Street-Harassment-Report.pdf> (19.09.2019.)
- Stop Street Harassment (2018) The Facts Behind the #metoo Movement: A National Study on Sexual Harassment and Assault. URL: <http://www.stopstreetharassment.org/wp-content/uploads/2018/01/Full-Report-2018-National-Study-on-Sexual-Harassment-and-Assault.pdf> (10.09.2019.)
- Stop Violence Against Women (2019) *Sexual Harassment that Creates a Hostile Work Environment*. URL: http://www.stopvaw.org/sexual_harassment_that_creates_a_hostile_work_environment (17.09.2019.)
- Tanasković, B., Račeta, M. (2007). Istraživanje seksualnog uznemiravanja u javnom prevozu u Beogradu. *Temida*.
- Thompson, D. M. (1993). The Woman in the Street: Reclaiming the Public Space from Sexual Harassment. *Yale Journal of Law & Feminism*. 6: 313-348.
- Udice, K. (2019) *Workplace Harassment: Quid Pro Quo Sexual Harassment vs. a Hostile Work Environment*. URL: <https://fairygodboss.com/career-topics/quid-pro-quo-sexual-harassment> (17.09.2019.)
- World Health Organization (2002) *World report on violence and health*. Geneva: WHO.
- Zakon o ravnopravnosti spolova (2008) URL: <https://www.zakon.hr/z/388/Zakon-o-ravnopravnosti-spolova> (17.09.2019.)

Zakon o suzbijanju diskriminacije (2008) URL: <https://www.zakon.hr/z/490/Zakon-o-suzbijanju-diskriminacije> (17.09.2019.)

Ženska soba (2007) *Seksualno nasilje: situacija u Hrvatskoj u 2007.* URL: http://zenskasoba.hr/docs/seksualno_nasilje_izvjestaj_2007.pdf (17.09.2019.)

Seksualno uznemiravanje žena u javnom prostoru

Sažetak

U radu se iznose rezultati istraživanja o seksualnom uznemiravanju studentica Sveučilišta u Zagrebu s fokusom na seksualno uznemiravanje u javnom prostoru. Cilj istraživanja je saznati jesu li studentice doživjele seksualno uznemiravanje, koje oblike seksualnog uznemiravanja su doživjele, istražiti kako su se osjećale u tim situacijama te kakvi su njihovi stavovi o seksualnom uznemiravanju i na koje načine bi se moglo prevenirati. Uzorak je prigodan i sastojao se od 408 sudionica. Za potrebe rada korišten je anketni upitnik zatvorenog tipa. Rezultati su pokazali da je najveći dio sudionica doživjelo seksualno uznemiravanje u javnom prostoru: noćnim klubovima, javnom prijevozu, parkovima. S druge strane, seksualno uznemiravanje na radnom mjestu i u obrazovnim ustanovama je najmanje zastupljeno. Utvrđeno je da ne postoji razlika u osjećajima kod sudionica tijekom seksualnog uznemiravanja s obzirom na identitet uznemiravatelja. Osim toga, nije utvrđena povezanost između rezidencijalnog statusa i stavova o uzrocima seksualnog uznemiravanja. Može se zaključiti kako su rezultati slični rezultatima dosadašnjih istraživanja.

Ključne riječi: seksualno uznemiravanje, studentice, uznemiravanje u javnom prostoru, stavovi, Sveučilište u Zagrebu

Sexual harassment of women in public places

This paper shows the results of a research about sexual harassment of University of Zagreb students with focus on sexual harassment in public space. The aim of research was to find out if the students experienced sexual harassment, what forms of sexual harassment they experienced and how they felt in these situations. The aim is also to find out what are their views on sexual harassment and how sexual harassment could be prevented. The sample was appropriate and consisted of 408 respondents. For the purpose of this research, closed type questionnaire was used. The results showed that the majority of respondents experienced sexual harassment in public areas: night clubs, public transportation, and parks. On the other hand, sexual harassment in the workplace and in educational institutions is the least prevalent. It was found that there was no difference in feelings among the respondents during sexual harassment by a known harasser compared to an unknown harasser. Also, no correlation was found between residential status and attitudes about causes of sexual harassment. It can be concluded that the results are similar to those of previous researches.

Keywords: *sexual harassment, female students, harassment in the public area, attitudes, University of Zagreb*

Prilozi

Anketni upitnik – Seksualno uznemiravanje studentica Sveučilišta u Zagrebu

Poštovane, moje ime je Marina Antunović i studentica sam diplomskog studija sociologije i pedagogije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Pred vama je upitnik koji će mi poslužiti za izradu diplomskog rada o seksualnom uznemiravanju studentica Sveučilišta u Zagrebu. U istraživanju sudjeluju studentice Sveučilišta u Zagrebu. Cilj je prikupljanje podataka o seksualnom uznemiravanju studentica u javnom prostoru, učestalosti, oblicima i okolnostima u kojima ga se doživljava. Pitanja koja nisu označena znakom zvjezdice (*) možete preskočiti ukoliko ne želite odgovoriti na njih. Dobiveni podaci se ne mogu ni na koji način povezati s Vama te će biti analizirani na grupnoj razini u svrhu izrade diplomskog rada. Ispunjavanje ankete ne daje pristup podacima o Vašoj IP adresi.

Molim vas da odvojite 15 minuta za ispunjavanje upitnika. Sudjelovanje u istraživanju je anonimno i dobrovoljno te u svakom trenutku možete odustati od daljnjeg ispunjavanja.

Molim Vas da iskreno odgovorite na pitanja.

Hvala na suradnji!

Ukoliko imate dodatnih pitanja ili ste zainteresirani za rezultate istraživanja, slobodno mi se obratite na mail: marina.antunovic11@gmail.com

Odabirom gumba PRISTAJEM potvrđujem da sam pročitala gore navedene informacije o istraživanju i da pristajem sudjelovati u istome. (*)

1. Spol (*)

muško

žensko

2. Na kojem fakultetu studirate? (*)

pitanje zatvorenog tipa, u padajućem izborniku je ponuđen popis svih sastavnica Sveučilišta u Zagrebu

3. Koja ste godina studija? (*)

prva

druga

treća

četvrta

peta

šesta

4. Koliko stanovnika ima mjesto u kojemu ste proveli veći dio života? (*)

do 5 000 stanovnika

između 5 000 i 10 000 stanovnika

između 10 000 i 50 000 stanovnika

između 50 000 i 100 000 stanovnika

više od 100 000 stanovnika

5. Jeste li upoznati s pojmom seksualno uznemiravanje? (*)

da

ne

Na sljedeća pitanja odgovorite odabirom odgovarajućeg polja. (1 – uopće se ne slažem, 2 – djelomično se ne slažem, 3 – niti se slažem niti se ne slažem, 4 – djelomično se slažem, 5 – u potpunosti se slažem)

6. Prema Vašem mišljenju, zlostavljači seksualno uznemiravaju žene jer: (*)

	1	2	3	4	5
Počinitelj misli da je to zabavno	1	2	3	4	5
Počinitelj takvo ponašanje smatra muževnim	1	2	3	4	5
Počinitelj zna da neće biti kažnjen	1	2	3	4	5
Počinitelj smatra da je to opravdano dominacijom muškaraca nad ženama	1	2	3	4	5
Počinitelj misli da se to ženama sviđa	1	2	3	4	5
Počinitelj smatra da žene ne pridaju pažnju tom ponašanju	1	2	3	4	5
Počinitelj smatra to načinom za započeti interakciju	1	2	3	4	5

7. Prema Vašem mišljenju, zlostavljači seksualno uznemiravaju žene jer: (*)

	1	2	3	4	5
Policija ne uspijeva osigurati sigurno okruženje.	1	2	3	4	5
Ne postoje definirane kazne za seksualno uznemiravanje	1	2	3	4	5
Žrtva ne dobiva pomoć od okolnih ljudi	1	2	3	4	5
Zbog neprimjerenog odijevanja žena.	1	2	3	4	5
To je prirodni fenomen – žene su privlačne muškarcima.	1	2	3	4	5
Smanjena interakcija između muškaraca i žena	1	2	3	4	5

8. Jeste li ikada doživjeli seksualno uznemiravanje?

da

ne

9. Počinitelj je bio vama poznata osoba?

da

ne

nisam doživjela seksualno uznemiravanje

doživjela sam seksualno uznemiravanje i od poznate i od nepoznate osobe

Na sljedeća pitanja odgovorite odabirom odgovarajućeg polja. (1 – uopće se ne odnosi na mene, 2 – uglavnom se ne odnosi na mene, 3 – niti se odnosi niti se ne odnosi na mene, 4 – uglavnom se odnosi na mene, 5 – u potpunosti se odnosi na mene)

10. U kojim situacijama ste doživjele seksualno uznemiravanje?

	1	2	3	4	5
Škola/fakultet	1	2	3	4	5
Posao	1	2	3	4	5
Javni prijevoz tijekom dana	1	2	3	4	5
Javni prijevoz tijekom noći	1	2	3	4	5
Noćni klub	1	2	3	4	5
Kafić	1	2	3	4	5
Park/ulica	1	2	3	4	5

11. Kako ste se tada osjećali?

	1	2	3	4	5
preplašeno	1	2	3	4	5
nervozno	1	2	3	4	5
posramljeno	1	2	3	4	5
ljuto	1	2	3	4	5
neugodno	1	2	3	4	5
uzrujano	1	2	3	4	5
poniženo	1	2	3	4	5

12. S kojim oblikom seksualnog uznemiravanja ste se susrele tijekom studija? (1 – nikada, 2 – rijetko, 3 – ponekad, 4 – često, 5 – uvijek)

	nikada	rijetko	ponekad	često	uvijek
Neželjene seksualne primjedbe					
Verbalni pozivi i prijedlozi					
Fizički dodiri					
Govor tijela					
Neprikladna pažnja					
Seksualno podmićivanje					
Seksističke, uvredljive i diskriminirajuće primjedbe					
Seksističke šale					
Zurenje					
Praćenje					
Zviždanje					
Namigivanje					
Masturbacija u javnosti					
Uznemiravanje putem društvenih mreža					

13. Na koji način bi se, prema Vašem mišljenju, moglo smanjiti seksualno uznemiravanje? (*)

pitanje otvorenog tipa

14. Kako biste zakonski kažnjavali seksualno uznemiravanje? (*)

pitanje otvorenog tipa

Ukoliko trebate pomoć ili želite razgovarati sa stručnjacima, kontaktirajte Ženska pomoć sada - SOS Telefon za žene i djecu žrtve nasilja na besplatan telefon 0800 655 222 ili na e-mail: zenskapomocsada@gmail.com

Ukoliko imate dodatnih pitanja ili ste zainteresirani za rezultate istraživanja, slobodno mi se obratite na mail: marina.antunovic11@gmail.com

Hvala na sudjelovanju i suradnji!